

2025-05-20

YTTRANDE: AI-KOMMISSIONENS FÄRDPLAN FÖR SVERIGE SOU 2025:12

DIK är fackförbundet för alla som arbetar eller studerar inom kultur, kommunikation eller kreativ sektor. DIK är en del av Saco och organiserar fler än 20 000 medlemmar inom arbetsmarknadens alla sektorer.

DIK:s synpunkter

AI-kommissionen har haft i uppdrag att identifiera behov av och lämna förslag på åtgärder som kan bidra till att stärka utvecklingen och användningen av artificiell intelligens (AI) i Sverige på ett hållbart och säkert sätt.

Facken måste inkluderas i AI-omställningen

DIK anser att AI-kommissionen i allt för låg grad har inkluderat arbetsmarknadens parter, och inte minst fackförbunden, i sitt arbete och sina analyser. Fackförbunden och arbetstagarna spelar givetvis en avgörande roll när det gäller AI och den omställning som sker och kommer att ske på arbetsmarknaden. Trots det nämns orden "fackförbund" eller "fackförening" inte en enda gång i rapporten och representationen av fackförbund har varit nästintill obefintlig i kommissionen och bland dess expertgrupper.

DIK vill betona att det är viktigt att Sveriges AI-strategi framåt bygger på samarbeten mellan det offentliga och arbetsmarknadens parter. Det behövs för att säkerställa att inga viktiga perspektiv missas i strategin, men också för att den ska kunna få genomslag i hela samhället och på alla delar av arbetsmarknaden.

En ansvarsfull, transparent och rättssäker hantering

Det är också avgörande att AI-utvecklingen genomförs på ett ansvarsfullt, transparent, rättvist och rättssäkert sätt. Det behövs tydliga regleringar från statligt håll kring utvecklandet och användandet av AI och vad som gäller för exempelvis upphovsrätt och individens integritet – både på EU-nivå och nationellt. När det gäller upphovsrätt är det viktigt att olika behov tas i beaktande. Det är också viktigt att fackliga organisationer inkluderas i framtagandet av nationella regleringar.

Kommissionen anser att GDPR-tillämpningen i vissa fall hämmar användandet av AI och föreslår bland annat att regeringen ska tillsätta en utredning med uppdrag att genomföra en översyn av implementeringen och tillämpningen av GDPR i Sverige. DIK vill här framhålla att det är viktigt att fortsätta värna skyddet av den personliga integriteten och att inte försvaga GDPR-tillämpningen. I de fall det finns en osäkerhet om hur AI får användas bör den istället hanteras genom exempelvis utbildning eller policyer som reglerar användandet i olika typer av verksamheter. Här behövs mer nationell samordning, vägledning och kunskapsunderlag, bland annat från Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) och DIGG som kommissionen också pekar ut som viktiga aktörer i sin rapport.

När AI används av offentliga aktörer, inte minst i offentligt beslutsfattande, ska alla beslut och motiven bakom dessa gå att förstå och följa, och det ska vara tydligt vem som är ansvarig för besluten. Detta både för att upprätthålla förtroendet för offentliga institutioner och för att det ska gå att utkräva ansvar när felaktiga beslut fattas.

DIK vill också framhålla vikten av att AI-utvecklare, arbetsgivare och andra aktörer aktivt motverkar diskriminering i utvecklingen och användandet av AI. Annars är risken stor att AI reproducerar och förstärker befintliga fördomar och ojämlikheter, vilket också påtalas i kommissionens rapport.

Det behövs starka system för omställning och kompetensutveckling

En av grundförutsättningarna för att AI-omställningen ska fungera bra för såväl individen och arbetsgivaren som samhället i stort är att det finns bra strukturer för kompetensutveckling och omställning. DIK håller med kommissionen om att det är arbetsgivarnas ansvar att anställda har de hjälpmedel som behövs för att lösa sina uppgifter och förbättra verksamheten. Samtidigt vet vi att tillgången till kompetensutveckling och verktyg är ojämnt fördelad mellan olika branscher och yrken. Många DIK-medlemmar saknar tillgång till fortbildning, till stor del för att det inte prioriteras av arbetsgivare på grund av kostnader eller tidsbrist.

För att AI-omställningen ska bli jämlik är det avgörande att alla arbetsgivare avsätter tillräcklig tid och budget för kompetensutveckling så att medarbetarna kan ställa om till nya arbetsuppgifter och arbetssätt. Det kräver att kompetensbehov hos både medarbetare och verksamhet kartläggs och att långsiktiga planer för kompetensutveckling tas fram. Detta ska göras i samverkan med fackliga representanter. Medarbetare och fackliga representanter har rätt till insyn, inflytande och samverkan i förändringar kopplade till AI precis som i andra stora förändringar och beslut. Arbetsgivare och fack behöver gemensamt ta fram policyer för hur AI ska användas på arbetsplatserna på ett ändamålsenligt sätt.

Från samhällets sida behöver strukturerna för omställning förbättras. AI-kommissionen skriver kort på ett ställe i rapporten att "tillgången till omställningsstudiestöd för arbetstagare är av stor betydelse för omställningen på hela arbetsmarknaden framöver". DIK håller med om detta men ser stort behov av insatser på området. Inte minst måste de myndigheter och aktörer som arbetar med att administrera och hantera omställningsstudiestödet få tillräckliga resurser för att möta det stora behovet av omställning.

Mer satsningar behövs på forskning och utbildning

Kunskap om AI behöver också integreras i både grundskola, högskoleutbildning och fortbildning. Det är bra att AI-kommissionen föreslår särskilda resurser till lärosätena och till myndigheter inom högskolan och yrkeshögskolan för att stärka det livslånga lärandet och säkerställa att det finns ett brett utbildningsutbud av kurser för yrkesverksamma. Utbildningsanordnare och lärosäten måste också säkerställa att utbudet är relevant och flexibelt så att det går att kombinera med arbete. DIK ser behov av fler korta kurser, på låg fart och kvällstid, på fler platser och på distans, och fler kurser inom humaniora och samhällsvetenskap där utbudet ofta är skalt. Det är viktigt att lärosätena får tydliga uppdrag och resurser för arbetet

med det livslånga lärandet. Annars är incitamenten att tillhandahålla fortbildning små, samtidigt som den riskerar att ställas mot den examensinriktade utbildningen.

AI-kommissionens rapport innehåller också förslag om ett antal forskningssatsningar. Bland annat excellenscenter, post doc-tjänster, gästprofessorer och forskarskolor. Det är positivt att humaniora och samhällsvetenskap pekas ut i rapporten och att kommissionen framhåller vikten av tvärvetenskaplig AI-forskning. DIK vill dock belysa att satsningar på forskning som bedöms som strategiskt viktig eller excellent tidigare i högre grad har premierat områden som teknik, naturvetenskap och medicin, till förmån för humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen. Det är i allra högsta grad strategiskt att satsa på humaniora och samhällsvetenskap. Dessa forskningsdiscipliner ger kunskaper som medie- och informationskunnighet, informationshantering, källkritik, desinformation, att tolka samhälle och språk eller att hantera etiska och filosofiska frågeställningar. Detta är kunskaper som behövs för att möta många av de utmaningar som demokratin, klimatet och mänskligheten står inför, och som måste inkluderas i både utvecklingen och användandet av AI. Därför är det viktigt att regeringen som en del av sin AI-strategi satsar på humaniora och samhällsvetenskap hela vägen från grundskolan upp till forskarnivå, liksom i fortbildningen, samt att humanistiska och samhällsvetenskapliga perspektiv också integreras i andra forskningsämnen.

Biblioteken och folkbildningen behöver stärkas

DIK ser stort behov av insatser för att säkerställa att AI inte fördjupar de digitala klyftor som redan finns. Det är mycket bra att AI-kommissionen föreslår en förstärkning av medel för folkbildningsinsatser till folkhögskolorna, Mediemyndigheten, PTS och studieförbunden för att de ska minska och förebygga de klyftor som kan öka i samhället vid stora teknikskiften som dessa, samt för att öka kunskapen om de möjligheter och risker AI kan medföra. Förstärkningen om 100 miljoner kronor per år är dock allt för liten. Studieförbunden och folkhögskolorna har de senaste åren drabbats av kraftiga nedskärningar och dessa tillskott kommer inte att räcka för att de ska kunna ta sig an detta stora uppdrag.

Detsamma gäller den föreslagna satsningen om 100 miljoner kronor per år till folkbiblioteken. Det är mycket positivt att kommissionen ser bibliotekens roll i att främja användningen av informationsteknik för kunskapsinhämtning och lärande. Folkbiblioteken har en unik roll genom att de finns utspridda i landets alla kommuner och dagligen möter människor som befinner sig i ett digitalt utanförskap. Bibliotekarierna har också särskilda kompetenser i medie- och informationskunnighet. Folkbiblioteken är dock hårt belastade och eftersom regeringen har beslutat att lägga ned en lång rad statliga servicecenter växer trycket på biblioteken att bidra med olika former av samhällsservice. Med tanke på att det finns fler än 1 000 folkbibliotek i Sverige kommer 100 miljoner kronor per år inte att räcka långt för att säkra att folkbiblioteken kan svara upp mot de behov som finns. Inte minst då kommissionen föreslår att det på biblioteken ska finnas AI-tjänster att använda utan kostnad, samt personal som kan vara behjälpliga i hur de kan användas. För att satsningen ska få effekt kommer det att krävas betydligt mer resurser och en ordentlig satsning på kompetensutveckling inom AI för bibliotekarier. Denna satsning måste också inkludera skolbibliotekarierna som

spelar en avgörande roll i att rusta barn och unga med kunskaper för att hantera AI och för att stå emot desinformation och annan digital påverkan.

AI ska användas där det gör störst nytta

Slutligen vill DIK framföra att målet med teknisk utveckling är att förbättra samhället och arbetslivet. För att detta ska ske behövs en levande samhällelig diskussion om hur vi vill att AI ska komma till nytta på ett ändamålsenligt sätt och vilka uppgifter vi vill att AI ska lösa och inte. DIK ser positivt på att teknikutveckling och AI kan underlätta medlemmarnas vardag och arbetsbelastning, exempelvis genom att avlasta i repetitiva och administrativa uppgifter. Det är dock viktigt att AI-utvecklingen genomförs på ett ansvarsfullt och rättvist sätt och att arbetstagare får del av effektiviseringar och produktivitetsökningar från AI.

Anna Troberg
Förbundsordförande, DIK

Johanna Alm Dahlin
Utredningsansvarig, DIK